

УДК 94(477)''20'': [344.13(470:477)''2014/2023'':316.3(4)-043.4]

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2023.24.4013>

ДИНАМІКА ЗМІН У РЕАКЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ НА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВІЗУАЛЬНОГО (РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА 2014–2023 рр.)

Віра ДУТКАНИЧ

Львівський національний університет імені Івана Франка
катедра нової і новітньої історії зарубіжних країн
вул. Університетська, 1, Львів, 79000 Україна
e-mail: v.dutkanych@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-6556-9826

Розглянуто злочини проти людяності, скоєні Російською Федерацією в Україні протягом 2014–2023 рр. та проаналізовано зміни в реакції європейської спільноти на події війни Росії проти України, зокрема під впливом візуального контенту. У статті також наведено перелік найбільш масштабних злочинів та систематизовано візуальні образи, що вплинули на сприйняття європейцями російсько-української війни.

Ключові слова: злочини проти людяності, війна Росії проти України, візуальні образи.

Римський статут Міжнародного кримінального суду виділяє чотири види злочинів: воєнні злочини, злочин агресії, геноцид та злочини проти людяності. За нормами статуту злочином проти людяності вважаються – вбивство, винищення, поневолення, депортація, тортури, катування, статеве насильство та інші нелюдські дії, що здійснюються у рамках широкомасштабного нападу на цивільних осіб. Саме таке формулювання злочину проти людяності на Нюрнберзькому процесі запропонував випускник Львівського університету Герш Лаутерпахт, який підкреслював широкомасштабний характер злочинів та розробив норми, які дозволили притягнути винних до відповідальності¹. У сучасному світі принципи верховенства права та захисту прав людини є основоположними, і тому надзвичайно важливо, щоб такі злочини були розкриті, а винні притягнуті до відповідальності та покарані.

З моменту анексії Криму та окупації частини Донбасу і до сьогодні Росія, її війська та посібники є винуватцями сотень найтяжчих злочинів. Україна ще з 2014 р. веде юридичну боротьбу у Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ), доводячи факти порушень прав людини на, окупованих Росією, українських територіях². Подібна робота ведеться Україною і в взаємодії з Міжнародним

¹ Анна Держипільська, “Вплив концепції професора Герша Лаутерпахта на практику правозахисту”, Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, отримано доступ 5.04.2023, https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Derzhypil-ska_Dopovid.pdf

² “Геноцид чи воєнні злочини? “Непомітна” доповідь комісії ООН”, *Главком*, 22.03.2023, отримано доступ 6.04.2023, <https://glavcom.ua/interviews/henotsid-chi-vojenni-zlochiny-nepomitna-dopovid-komisiji-oon-915797.html>

кримінальним судом, до якого український уряд звернувся ще 24 квітня 2014 р. з проханням розслідувати злочини Російської Федерації.

Однією з перших шокуючих для світу подій з початку війни Росії проти України стало збиття над окупованою росіянами східною частиною України 17 липня 2014 р. пасажирського літака малайзійських авіаліній МН17, що прямував з Амстердама до Куала-Лумпура. У ході теракту загинули всі пасажирки та екіпаж (загалом 298 осіб)³. За кількістю жертв катастрофа Boeing 777 МН17 стала однією з наймасштабніших в історії⁴.

Міжнародне розслідування встановило, що літак було збито зенітним ракетним комплексом “Бук”, який належав курській 53-й бригаді протиповітряної оборони Збройних сил Росії⁵, хоча проросійські сепаратисти всіляко гальмували розслідування, перешкоджаючи доступу слідчих до місця катастрофи⁶. Такі ж дії проводила й Росія на міжнародній арені, наклавши вето на міжнародний трибунал, санкціонований Радою Безпеки ООН. Однак розслідування утвердило європейську спільноту та політикум у думці, що єдиним винуватцем трагедії є власне Росія. Як зазначив директор Центру міжнародного права та прав людини університету Ланкастера доктор Джеймс Саммерс, збиття літака рейсу МН17 можна класифікувати, як військовий злочин⁷. Водночас прем’єр-міністр Великої Британії Девід Кемерон назвав авіакатастрофу та її наслідки діями Росії⁸.

Дня 17 липня 2017 р., у третю річницю збиття Boeing 777, у громаді Гарлемермер поблизу аеропорту “Схіпгол” відкрили Національний меморіал, авторами якого стали художник Рональд Вестерхайс та ландшафтний архітектор Робберт де Конінг⁹. Висаджені 298 дерев, кожне з яких носить ім’я жертви

³ “Report: MH17 hit by burst of “high-energy objects” from outside”, *CNN*, 9.09.2014, отримано доступ 25.03.2023, <https://edition.cnn.com/2014/09/09/world/europe/netherlands-ukraine-mh17-report/index.html>

⁴ “Malaysia Airlines MH-17 shot down: Top 5 deadliest attacks on airliners”, *The Indian Express*, 18.08.2014, отримано доступ 27.03.2023, <http://archive.indianexpress.com/news/malaysia-airlines-mh17-shot-down-top-5-deadliest-attacks-on-airliners/1271130/>

⁵ “MH17: Malaysia Airlines flight shot down by BUK missile fired from eastern Ukraine, Dutch Safety Board says”, *Internet Archive Way Back Machine*, 15.10.2015, отримано доступ 27.03.2023, <https://web.archive.org/web/20151114132242/http://www.abc.net.au/news/2015-10-13/dutch-authorities-deliver-final-report-on-crashed-flight—mh17/6851490>

⁶ “Kerry: “Drunken separatists” interfering at MH17 crash site”, *CNN*, 24.07.2014, отримано доступ 27.03.2023, <https://edition.cnn.com/2014/07/20/world/europe/ukraine-malaysia-airlines-crash/>

⁷ “MH17: Malaysia Airlines flight shot down by BUK missile fired from eastern Ukraine, Dutch Safety Board says”, *Internet Archive Way Back Machine*, 15.10.2015, отримано доступ 27.03.2023, <https://web.archive.org/web/20151114132242/http://www.abc.net.au/news/2015-10-13/dutch-authorities-deliver-final-report-on-crashed-flight-mh17/6851490>

⁸ David Cameron, “This is an outrage made in Moscow...”, *The Times*, 20.08.2014, отримано доступ 28.03.2023, <https://www.thetimes.co.uk/article/david-cameron-this-is-an-outrage-made-in-moscow-dp5bvkpbdtx>

⁹ “On third MH17 anniversary, families unveil “living memorial”, *The National*, 17.08.2017, отримано доступ отримано 29.03.2023, <https://www.thenationalnews.com/world/europe/on-third-mh17-anniversary-families-unveil-living-memorial-1.609734>

катастрофи з висоти пташиного польоту нагадують зелену стрічку. У центрі композиції стоїть сталева скульптура у вигляді ока, а на зіниці вигравіювані імена жертв. Меморіал виконаний зі сталі і з часом поржавіє, що за задумом архітектора має символізувати притуплення болю¹⁰.

Це не єдиний злочин супроти цивільного населення, що вчинила Російська Федерація до повномасштабного вторгнення. Серед найрезонансних слід згадати обстріл пасажирського автобуса під Волновахою 13 січня 2015 р.¹¹ Після цього відбулися флешмоби “Я – Волноваха” (“Je suis Volnovakha”)¹². Ідея полягала в тому, що користувачі соціальних мереж порівняли убивство 13 пасажирів автобуса на Донбасі з розстрілами в редакції журналу Charlie Hebdo (Франція), де загинуло стільки ж людей¹³. Ще одним жорстоким актом Російської Федерації проти мирних жителів України став теракт під час мирного зібрання в Харкові. Тоді, внаслідок вибуху, що пролунав, коли мирна хода проходила повз Харківський палац спорту, загинуло 4 особи, ще 9 осіб отримали поранення¹⁴. Одному із загиблих, Данилу Дідіку було всього 15 років. У 2019 р. на честь Данила журналіст, музикант і письменник Руслан Горюхов заснував проєкт “Так працює пам’ять”¹⁵. А в 2020 р., у рамках цього проєкту, Р. Горюхов спільно з Сергієм Жаданом випустили трек “Спи моє дитя”¹⁶.

Злочинні дії Російської Федерації в Україні, в тому числі і щодо цивільного населення, стали каталізатором змін у ставленні європейців до Росії. Якщо станом на 2013 р. найменший показник підтримки Росії у відсотковому співвідношенні був 21% (Ізраїль), то станом на 2020 р.¹⁷ він опустився до позначки

---

¹⁰ “MH17 victims honored on anniversary”, Deutsche Welle, 7.17.2017, отримано доступ 29.03.2023, <https://www.dw.com/en/mh17-victims-relatives-dignitaries-mourn-on-third-anniversary-of-planes-downing/a-39718945>

¹¹ “Прошло 8 років як бойовики “днр” розстріляли автобус під Волновахою”, *Волноваха City*, отримано доступ 29.03.2023, <https://volnovakha.city/articles/259947/projshlo-8-rokiv-yak-bojoviki-dnr-rozstrilyali-avtobus-pid-volnovahoyu-spogadi-pro-terakt-video>

¹² “Мама вважає, що мене врятував Бог: роковини теракту під Волновахою”, *5 канал*, 13.01.2022, отримано доступ 29.03.2023, <https://www.5.ua/regiony/mama-vvazhaie-shcho-mene-vriatuvav-boh-13-sichnia-5-ti-rokovyny-teraktu-pid-volnovakhoiu-206068.html>

¹³ “Я – Волноваха”: у Києві закликають вийти на марш”, *BBC*, 14.01.2015, отримано доступ 29.03.2023, https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/01/150114_volnovakha_media_upd

¹⁴ “У центрі Харкова пройшов “Марш єдності”, який зібрав, за різними оцінками, від двох до п’яти тисяч людей”, *Укрінформ*, 05.02.2022, отримано доступ 05.04.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3398434-u-harkivskomu-marsi-ednosti-vzali-ucast-ponad-pat-tisac-osib.html>

¹⁵ Ганна Цьомик, “Так працює пам’ять”: як мистецтво допомагає не забути загиблих у теракті у Харкові”, *Суспільне медіа*, 22.02.2022, отримано доступ 05.04.2023, <https://susplilne.media/208548-tak-pracue-pamat-ak-mistectvo-dopomagaie-ne-zabuti-zagiblih-u-terakti-u-harkovi/>

¹⁶ Марина Джура, “Спи, моє дитя”: Сергій Жадан присвятив пісню 15-річному Дані Дідіку”, *Showbiz 24*, 20.07.2020, отримано доступ 05.04.2023, https://showbiz.24tv.ua/spi-moye-ditya-sergiy-zhadan-prisvyativ-pisnyu-15-richnomu-dani_n1364371

¹⁷ Pew Research Center, “Overall Opinion of Russia”, *Pew Research Center*, 6.07.2023, отримано доступ 7.07.2023, https://www.pewresearch.org/global/2023/07/10/overall-opinion-of-russia/gap_2023-07-10_russia-nato_2-02/

16% (Швеція)¹⁸. Цікавим є французький приклад: більшість прихильників Національного об'єднання (55%) мали прихильне ставлення до Росії у 2020 р., але лише близько п'ятої частини (21%) підтримують її зараз¹⁹. Однак очільники міжнародних організацій, визнаючи злочини Росії, довгий час залишалися обережними в оцінках. Зокрема прокурорка Міжнародного кримінального суду Фату Бенсуда заявила, що події в Україні після 20 лютого 2014 р. мають ознаки злочинів, однак вимагають детальнішого розслідування²⁰.

З початком повномасштабної фази війни російська армія мало не щодня вчиняє злочини проти людяності. Низка з них поки що залишаються невідомими для загалу, а ті, про які знаємо, – перевертають свідомість своєю нелюдською суттю. Очевидно, що поки всі випадки злочинів проти людяності вчинених російськими військовими не вдасться систематизувати, однак низка найрезонансних, що мали медійний розголос та вплинули на зміну динаміки підтримки України пересічними громадянами та європейським політикумом, варто проаналізувати.

Обстріл 16 березня 2022 р. міського Драматичного театру в Маріуполі вражає масштабами трагедії та цинізмом, адже там перехувалися цивільні люди з дітьми, про що вони написали на асфальті перед театром. Детальне розслідування, проведене Associated Press, з'ясувало, що під час ракетного удару загинуло щонайменше 600 осіб²¹. Ця подія набула розголосу і в мистецькому світі. На фасаді королівського театру “Ла Монне” у Брюсселі розмістили зображення розбомбленого драмтеатру у Маріуполі з написом “У пам'яті про всі знищені пам'ятки культури і всім жертвам війни в Україні”²². Літераторка Оксана Забужко слушно вказує на те, що “...види розбомблених музеїв і розстріляних пам'ятників вражають західну увагу дужче й переконливіше, ніж скалічених жертв і заплаканих дітей...”²³. Це ще один приклад того, як

¹⁸ У опитуванні були враховані статистичні дані “Pew Research Center” таких європейських країн: Ізраїль, Німеччина, Іспанія, Швеція, Польща, Англія, Франція, Угорщина, Італія, Греція.

¹⁹ Moira Fagan And Laura Clancy “Among European right-wing populists, favorable views of Russia and Putin are down sharply”, *Pew Research Center*, 23.09.2023, отримано доступ 05.04.2023, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/09/23/among-european-right-wing-populists-favorable-views-of-russia-and-putin-are-down-sharply/>

²⁰ “Declaration du Procureur de la Cour pénale internationale, Mme Fatou Bensouda, au sujet de la conclusion de l'examen préliminaire de la situation en Ukraine”, *International Criminal Court*, 11.11.2020, отримано доступ 07.04.2023, <https://www.icc-cpi.int/fr/news/declaration-du-procureur-de-la-cour-penale-internationale-mme-fatou-bensouda-au-sujet-de-la-0>

²¹ Лорі Гіннант, Мстислав Чернов, Василиса Степаненко, “Дані AP вказують на 600 загиблих під час авіаудару по маріупольському театру”, *The Associated Press*, 4.04.2022, отримано доступ 07.04.2023, <https://apnews.com/article/Russia-ukraine-war-mariupol-theater-c321a196fbd568899841b506afcac7a1>

²² “Зображення Маріупольського драмтеатру розмістили на опері в Брюсселі”, *Район Культура*, 7.02.2023, отримано доступ 08.04.2023, <https://kultura.rayon.in.ua/news/572958-zobrazhennya-mariupolskogo-dramteatru-rozmistili-na-operi-v-bryusseli>

²³ Оксана Забужко, “Західну увагу вражають види розбомблених музеїв і розстріляних пам'ятників”, *Українформ*, 29.03.2023, отримано доступ 9.04.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3688832-zahidnu-uavu-vrazaut-vidi-rozbomblenih-muzeiv-i-rozstrilanih-pamatnikiv.html>

Україна, в обличчі всього демократичного світу бореться з варварською країною, яка знищує культуру та цінності, що плачуться всіма цивілізованими країнами.

Масові обстріли житлових кварталів Харкова, Чернігова, Запоріжжя, Дніпра, Одеси, Кривого Рогу, Львова та інших міст України шокують своєю жорстокістю. Влучання ракети з написом “За дітей” в залізничний вокзал Краматорська (8 квітня 2022 р.), де в той час перебувало близько 4 тис. цивільних – переважно жінки, діти та літні люди, які очікували на евакуаційний потяг, у результаті якого 59 осіб загинуло та 92 поранено та в торговельний центр “Амстор” у Кременчуці (27 червня 2022 р.), у результаті якого загинула 21 людина, ще десятки було поранено, є не просто терактом, а злочином проти людяності. Ці жорстокі злочини щодо українців викликали в європейців низку політичних акцій та мистецьких перформансів. Так, у торговельному центрі Берліна активісти показали перформанс, у якому учасники зобразили звичне перебування у торговельному центрі, яке перебиває зловісний звук ракети. Поруч із умовно “вбитими” учасниками перформансу активісти стояли з плакатами, у яких повідомлялося про жертви трагедії²⁴.

Депортація населення, передусім – дітей стала ще одним злочином проти людяності, скоєним російськими військовими. На порталі “Діти війни” станом на 1 серпня 2023 р. за даними Національного інформаційного бюро зафіксована цифра в понад 744 тис. депортованих дітей²⁵. На сьогодні 45 держав-членів ОБСЄ ініціювали застосування Московського механізму до розслідування депортації дітей з окупованих Росією територій України²⁶. Згідно з доповіддю управління Верховного комісара ООН з прав людини було визначено три категорії депортованих дітей: ті, хто втратив зв’язок зі своїми батьками через російське вторгнення, ті, кого розлучили, коли їхніх батьків відправили до російського фільтраційного табору, і ті, хто перебував у інтернатах²⁷.

Вкрадене дитинство українців відобразилось у різних мистецьких проектах. Прості та промовисті діти на графіті італійського художника Сальваторе Бенінтенде (TVBOY) по-своєму спілкуються з глядачами з закличками зупинити війну²⁸. Динамічний та відомий на весь світ мультимедійний художник JR

---

²⁴ Ліна Романченко, “У ТЦ Берліна показали перформанс, що нагадав про трагедію у Кременчуцькому “Амсторі””, *Кременчуцька газета*, 3.07.2022, отримано доступ 10.04.2023, <https://kg.ua/news/u-tc-berlina-pokazali-performans-shcho-nagadav-pro-tragediyu-u-kremenchuckomu-amstori>

²⁵ “Діти війни”, *Діти війни*, доступ отримано 1.08.2023, <https://childrenofwar.gov.ua>

²⁶ Надія Бондаренко, “Країни ОБСЄ ініціювали розслідування щодо викрадення РФ українських дітей – ОП”, *France Médias Monde*, 30.03.2023, доступ отримано 15.04.2023, <http://surl.li/hkbbhq>

²⁷ “Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine”, *Advance Unedited Version*, доступ отримано 15.04.2023, https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf

²⁸ Тимчук Світлана, “Знаменитий італійський художник створив графіті у Бучі та Ірпені”, *Галицький кориспондент*, доступ отримано 15.04.2023, <https://gk-press.if.ua/znamenityj-italijskyj-hudozhnyk-stvoryv-grafiti-u-buchi-ta-irpeni/>

присвятив один з перформансів під час тижня культури в Тбілісі українським та грузинським дітям, які стали жертвами війни. Ідея є частиною проекту “Inside Out Project” що привертає увагу до важливих світових подій, через показ у громадських місцях великих чорно-білих портретів жертв війни²⁹. Масштабами також вражала акція “Море світла” у Відні – там було запалено п’ять тисяч свічок у формі серця на знак підтримки українських дітей³⁰.

Одним з поворотних моментів у світовому сприйнятті російсько-української війни стала Бучанська трагедія. Місто було в окупації росіян 33 дні, під час яких загинуло 700 осіб³¹. Ці події прирівнюють до масового вбивства під хорватським містом Вуковар 1991 р.³². Деокупація територій не принесла очікуваної радості, оскільки і українці, і весь світ жахнулися з масових вбивств цивільного населення, що супроводжувалися тортурами, мародерствами та згвалтуваннями (від дітей до старших людей). Тоді ж громадськість дізналася історію життєрадісної Ірини Фількіної, фотографія рук, якої (автор фотографії Reuters Зохра Бонсемра) облетіла весь світ. Характерним на фото є яскравий колір манікюру, за яким її тіло одразу впізнали рідні та знайомі³³.

Деокупація Харківщини та Херсонщини (вересень–жовтень 2022 р.) вчергове вразила весь демократичний світ. Сотні тисяч фотографій демонстрували одні й ті ж образи – розстріляні у потилицю жінки й чоловіки зі зв’язаними руками. Європейські журналісти одразу розпочали розслідування, адже на протипагу заявам української влади російська пропаганда продовжувала все заперечувати. Безперечно Україна одразу закликала офіційно весь світ доєднатись до розслідування вбивств мирних людей в Бучі та в інших містах, як злочинів проти людяності³⁴. Коротка перевірка супутникових даних, на яких було видно трупи цивільних на вулицях розвінчала всі міфи путінської пропаганди³⁵. Людство

²⁹“Children of war”, *Inside Out Project*, доступ отримано_15.04.2023, <https://www.insideoutproject.net/en/explore/group-action/children-of-war>

³⁰“Велике палаюче серце. У центрі Відня запалили п’ять тисяч свічок заради українських дітей”, *Ua Info*, 23.02.2023, доступ отримано 20.04.2023, <https://uainfo.org/blognews/1677154404-velike-palayuचे-sertse-u-tsentri-vidnya-zapalili-p-yat-tisyach.html>

³¹Анастасія Ізвозікова, “У Генпрокуратурі розповіли, скільки воєнних злочинів скоїла Росія на деокупованих територіях України”, *Суспільне Медіа*, доступ отримано 22.04.2023, <https://suspiilne.media/394040-u-genprokuraturi-rozpovili-skilki-voennih-zlociniv-skoila-rosia-na-deokupovanih-teritoriah-ukraini/>

³²“Скажені кати”: кількість жертв ЗС РФ у Бучі більша, ніж було вбито у Вуковарській різанині – Резніков”, *Internet Archive Way Back Machine*, 4.04.2023, отримано доступ 22.04.2023, <https://web.archive.org/web/20220404142135/https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/oleksiy-reznikov-u-buchi-zs-rf-vbili-bilshe-lyudey-nizh-serbi-u-vukovari-novini-ukrajini-50230850.html>

³³“Жінка з червоним манікюром”, *Zaxid net*, 7.04.2022, доступ отримано 24.04.2023, https://zaxid.net/zhinka_z_chervonim_manikyuroм_n1540534/amp

³⁴“Різанина в Бучі”: Україна просить Міжнародний кримінальний суд приїхати на Київщину. Що відомо”, *Суспільне Медіа*, 03.04.2022, доступ отримано 17.04.2023, <https://suspiilne.media/224761-rizanina-v-buchi-ukraina-prosit-miznarodnij-kriminalnij-sud-priihati-na-kiivsinu-so-vidomo/>

³⁵Eliot Higgins, “Russia’s Bucha ‘Facts’ Versus the Evidence”, *Bellingcat*, 04.04.2022, доступ отримано 23.04.2023, <https://www.bellingcat.com/news/2022/04/04/russias-bucha-facts-versus-the-evidence/>

затремтіло від жаху та розуміння скоєного. Згодом колектив міжнародних слідчих, які надають підтримку Офісу генерального прокурора України вказують, що на захоплених територіях росіяни створили мережу зі щонайменше 20 катівень. За словами керівника “Мобільної групи правосуддя” Вейна Джордаша окупанти передбачали три етапи знищення українського опору: затримання, фільтрація та знищення ідентичності³⁶. Кількість жертв серед цивільного населення так стрімко зростала, що аналіз подій перетворювався у глибокі творчі проєкти, як-от десятигодинний захід “Ми лише цифри”. Він відбувся на шляху до оперного театру Тель-Авіва, де тоді була прем’єра вистави “Лебедине озеро” російського балету. На площі мистецький дует Kreida промальовував на асфальті багато одиниць, які символізували вбитих мирних жителів російською армією в Україні³⁷.

Одна з особливостей російсько-української війни – швидкість створення контенту настільки висока, що від події до її мистецького відображення проходить мало часу. Яскравою ілюстрацією сприйняття подій стало те, що по цілому світу пройшла велика кількість мітингів та інсталяцій, які мали на меті проілюструвати та донести людям те, що відбувається в Україні. Зазвичай мітингувальники демонстрували жертв вбивств та згвалтувань російської армії на території України: дівчата, нижня білизна яких була в “крові”, чоловіки з зв’язаними руками та закритим обличчям.

За короткий проміжок часу, що минув від перших повідомлень про звірства російської армії в Україні з’явилась ціла низка документальних фільмів. Фільм телекомпанії BBC “Я звертаюся до нього за іменем” розповідає про долі чоловіків, що стояли на блокпосту в Бучі в березні 2022 р. У фільмі члени родин розповідають історію загиблих, яких викрили та захопили в полон на вулиці Яблунівській. Окрім цього у фільмі розповіли й про єдиного, хто вижив від час розстрілів – Івана Скибу³⁸. Стрічка отримала нагороду Голлівудської асоціації іноземної преси в номінації “документальні телеісторії”³⁹. 13 вересня 2022 р. було презентовано тизер-трейлер до майбутнього фільму-драми “БУЧА”. Це фільм-байопік, який був знятий на основі реальних подій, що відбувалися у містах Буча, Гостомель та Ірпінь під час російської окупації у лютому–квітні 2022 р. Він

---

³⁶“Росія планувала катівні на окупованих українських територіях – міжнародні юристи”, *Правда*, 3.03.2023, доступ отримано 25.04.2023, <https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/3/7391800/>

³⁷““Ми лише цифри”: мистецький дует Kreida провів перформанс, присвячений Маріуполі”, *Elle*, 9.06.2022, доступ отримано 27.04.2023, <https://elle.ua/ludi/novosty/mi-lishe-cifri-misteckiy-duet-kreida-proviv-performans-prisvyacheniy-mariupolyu/>

³⁸“Документальний фільм BBC про Бучу опублікували на YouTube”, *Наш Київ*, 30.07.2022, отримано доступ 27.04.2023, <https://nashkiiev.ua/news/na-youtube-pokazali-dokumentalniy-film-vvs-pro-buchu>

³⁹“Фільм BBC про Бучу відзначила Голлівудська асоціація іноземної преси”, *Наш Київ*, 29.11.2022, отримано доступ 26.04.2023, <https://hmarochos.kiev.ua/2022/11/29/film-bbc-pro-buchu-vidznachyla-gollivudska-asocziacziya-inozemnoyi-presy/>

розповідатиме про порятунок 203 місцевих жителів Костянтинном Гудаускас – громадянином Казахстану, який отримав політичний притулок в Україні та проживає в Бучі. Автором головного саундтреку до стрічки виступив Іса Меліков – відомий азербайджанський композитор і продюсер⁴⁰. Фільм-розслідування “Буча 22” 17 листопада 2022 р. переміг у категорії “документальне кіно” на II-му Міжнародному телевізійному фестивалі “Серце Європи” у Варшаві⁴¹.

Отож діджитал-світ сьогодення відкрив для нас можливість ділитися інформацією та отримувати її так швидко, як ніколи до цього. Це можна пов’язати з тим, що світ перебуває у реальному контексті російсько-української війни через велику кількість візуальних образів, які поступають не лише від ЗМІ, а й від відомих митців, блогерів, тощо. Тож тепер пересічний європеець перебуває у тому ж колі проблематики, що й митці. Завдяки цьому новини про події в Україні максимально швидко єдналися разом з візуальними образами, створюючи новий ландшафт сприйняття для європейців. За даними Rew Research Center на липень 2023 р. 82% людей у 24 країнах світу негативно ставляться до Росії та засуджують політику Путіна, у європейських країнах відсоток таких сягає понад 90⁴². Все це поглибило розуміння важливості підтримки українців у боротьбі з агресором.

Зміна громадської думки в сторону категоричного засудження дій Росії в Україні підкорегувала ставлення демократичних урядів та міжнародних інституцій у питанні захисту прав людини на окупованих територіях. Ця позиція з стурбованої та подекуди двозначної стала чіткою та принциповою, про що свідчать заяви та дії світових лідерів. У квітні 2022 р., у зв’язку з відкриттям фактів тортур, знущань, згвалтувань та вбивств цивільного населення, США та Великобританія виступили з ініціативою виключити Росію з Ради ООН із прав людини, що було зроблено 7 квітня 2022 р.⁴³ Так 8 квітня 2022 р. голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн заявила про необхідність термінового незалежного розслідування та покарання всіх винуватців злочинів⁴⁴. Згодом

⁴⁰ Володимир Поліщук, “Перший художній фільм про окуповану Бучу”, *Армія inform*, 14.09.2022, отримано доступ 28.04.2023, <https://armyinform.com.ua/2022/09/14/pershyj-hudozhnij-film-pro-okupovanu-buchu/>

⁴¹ “Фільм-розслідування Суспільного “Буча 22” переміг на телефестивалі “Серце Європи” у Варшаві, *ДМ Суспільного*, 18.11.2022, отримано доступ 28.04.2023, <https://stv.detector.media/kontent/read/7554/2022-11-18-film-rozsliduvannya-suspilnogo-bucha-22-peremig-na-telefestyvali-sertse-ievropy-u-varshavi/>

⁴² “Large Shares See Russia and Putin in Negative Light, While Views of Zelenskyy More Mixed”, *Pew Research Center*, доступ отримано 13.08.2023, <https://www.pewresearch.org/global/2023/07/10/large-shares-see-russia-and-putin-in-negative-light-while-views-of-zelensky-more-mixed/>

⁴³ Анастасія Шепелева, “Генасамблея ООН призупинила членство Росії у Раді з прав людини”, *Internet Archive Way Back Machine*, 7.04.2022, отримано доступ 28.04.2023, <https://web.archive.org/web/20220407185717/https://www.dw.com/uk/rosiiu-pozbavyly-prava-na-chlenstvo-u-radi-oon-z-prav-liudyny/a-61399228>

⁴⁴ Ursula von der Leyen, *Twitter*, 3.04.2022, отримано доступ 29.04.2023, <https://twitter.com/vonderleyen/status/1510571992277262338?s=20&t=EC9CUxmpAuriS9ZzFer2zA>

міністерки закордонних справ Канади та Великої Британії Мелані Жолі та Елізабет Трасс заявили, що сексуальне насильство російських військових щодо українок було використане як “систематична зброя для здійснення контролю та влади над жінками... такою ж руйнівною в конфлікті, як хімічна зброя чи наземні міни, обидва заборонені міжнародними конвенціями”⁴⁵. Від 16 березня 2023 р. Незалежна міжнародна комісія ООН із розслідування порушень в Україні констатувала, що російська влада вчинила широкий спектр порушень міжнародного права і багато з них є ... злочинами проти людяності⁴⁶, зокрема напади на енергетичну інфраструктуру України⁴⁷. А 17 березня 2023 р. Міжнародний кримінальний суд в Гаазі видав ордер на арешт президента Росії В. Путіна та уповноваженої з прав людини – М. Львової-Белової. За даними суду звинувачувані несуть відповідальність за незаконну депортацію дітей та їхнє незаконне переміщення з окупованих районів України до Російської федерації⁴⁸. Важливо наголосити, що відповідно до міжнародного права термін давності не може бути застосованим до злочинів проти людяності, тож Україна в різний спосіб повинна працювати над тим, щоб воєнні злочини Росії були зафіксовані й розслідувані, а винні – притягнуті до відповідальності та покарані.

Підсумовуючи можемо стверджувати, що з моменту анексії Криму та окупації частини Донбасу і до сьогодні Російська Федерація, її війська та прибічники є винуватцями сотень найтяжчих злочинів. Європейська спільнота дізнавалася про ці злочини в різний спосіб: як через новини, так і через візуальний контент, який з плином стрімкої діджиталізації з року в рік відкриває все більше можливостей для обміну інформацією. Візуальні образи, що з’явилися в ході російсько-української війни 2014–2023 рр., стали ключовими в розумінні європейською громадськістю масштабів та жахів війни. Кожен образ – від військової фотографії, документального фільму, інсталяції чи мистецького проєкту став потужним емоційним чинником, який безперечно міняв розуміння природи цієї війни. Детальне вивчення візуальних образів та їх впливу дало можливість зрозуміти, як саме матеріальні та нематеріальні образи сприймаються у культурному просторі Європи, а також яке місце вони займають у формуванні

---

⁴⁵ “Канада та Британія вимагають відповідальності для гвалтівників з армії РФ в Україні”, *Укрінформ*, 26.04.2022, отримано доступ 29.04.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3467451-kanada-ta-britania-vimagaut-vidpovidalnosti-dla-gvaltivnikiv-z-armii-rf-v-ukraini.html>

⁴⁶ “Комісія ООН: Спецтрибунал щодо російської агресії має координувати діяльність з МКС”, *Укрінформ*, 17.03.2023, отримано доступ 29.04.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3683492-komisija-oon-spectribunal-sodo-rosijskoi-agresii-mae-koordinuvati-dialnist-z-mks.html>

⁴⁷ Роман Мельник, “Комісія ООН виявила численні воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені Росією проти України”, *Детектор Медіа*, отримано доступ 30.04.2023, <https://detector.media/infospace/article/209037/2023-03-17-komisiya-oon-vuyavyla-chyslenni-voenni-zlochynu-ta-zlochynu-protu-lyudyanosti-vchyneni-rosiieyu-protu-ukrainy/>

⁴⁸ Наталія Миронова, “Міжнародний суд видав ордер на арешт Путіна та Львової-Белової за депортацію українських дітей”, *The Page*, 17.03.2023, отримано доступ 30.04.2023, <https://thepage.ua/ua/news/volodimir-putin-ta-mariya-lvova-byelova-otrimuyut-order-na-aresht-vid-mks>

громадської думки та в ставленні до найбільшої війни XXI ст. Реакція європейців на російсько-українську війну сформувалася від її початку, проте набула значно чіткіших форм після повномасштабного вторгнення у 2022 р. Цьому сприяла низка факторів, з яких варто виділити глибокий шок громадськості від злочинів проти людяності, які вчиняє Росія на окупованих територіях України, зокрема масових вбивств, катувань, зґвалтувань та депортацій цивільних. Притаманна новинній складовій аналітична сухота виключала емоційне співпереживання, проте цю роль взяла на себе мистецька візуалізація подій: меми, графіті, перформанси, інсталяції, фільми, тощо. Вони зробили цю війну присутньою у кожній європейській країні, неможливою до забуття та спонукаючою до рефлексій. Всеосяжність війни, ретрансльована через візуальний образ, змінила хід подій й розвінчала міфи, які Росія створювала протягом багатьох років та зруйнувала її позитивний образ у громадській думці європейців.

**DYNAMICS OF CHANGES IN THE EUROPEAN COMMUNITY'S
RESPONSE TO CRIMES AGAINST HUMANITY THROUGH
THE PRISM OF VISUALS
(THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR 2014–2023)**

Vira DUTKANYCH

Ivan Franko National University of Lviv
Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries
Universytetska str. 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: v.dutkanych@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-6556-9826

The Rome Statute of the International Criminal Court identifies four types of crimes, one of which is crimes against humanity. It includes murder, extermination, enslavement, deportation, torture, and other inhumane acts committed as part of a widespread or systematic attack against any civilian population, with knowledge of the attack. In the modern civilized world, the principles of the rule of law and human rights protection are fundamental, and it is crucial for such crimes to be exposed, and those responsible held accountable and punished. The main idea of the article is to systematize the crimes against humanity committed by the Russian Federation in Ukraine since February 22, 2022, the artistic response to these crimes, and as a result, the change in the dynamics of European society's reaction to the war.

Starting from the annexation of Crimea and the occupation of parts of Donbas, the Russian Federation has been responsible for hundreds of the most serious crimes. In the legal spectrum, Ukraine has been fighting since 2014, urging the world to react and restore justice. It should be noted that with the onset of the full-scale phase of the war, the danger has increased, as the Russian army commits crimes against humanity almost daily.

Currently, it has not been possible to systematize the cases of crimes against humanity committed by Russian forces, but already a series of shocking incidents are emerging: the shelling of the Drama Theater in Mariupol (where at least 600 people were killed), the missile strike with the inscription "For Children" at the railway station in Kramatorsk (where approximately 4,000 civilians were present at the time), the Bucha massacre, the deportation of children, the establishment of at least 20 torture centers on the territory of Ukraine, etc.

Considering the rapid digitalization of the world, information from the scene has spread worldwide within minutes, shocking the global public. Accordingly, many artists have responded to the events by conveying their emotional state through art. This included photographs, graffiti, posters, installations, creative projects, short films, and documentaries. All of this already constitutes an incredibly significant body of work for studying the Russian-Ukrainian war.

In conclusion, the shift in public opinion towards unequivocal condemnation of Russia's actions in Ukraine has influenced the positions of global democratic governments and international institutions regarding the protection of human rights in the occupied territories. This position, previously concerned and somewhat ambivalent, has become clear and principled, as evidenced by the statements and actions of world leaders. Artists in the cultural sector have contributed to this, as they have helped to vividly demonstrate the world in which Ukraine finds itself.

Keywords: Rome Statute, International Criminal Court, crimes against humanity, rule of law, human rights protection, russian federation, Ukraine, annexation of Crimea, occupation of Donbas, war crimes, civilian population, accountability, legal spectrum, russian army, shocking incidents, Drama Theater in Mariupol, missile strike, Kramatorsk, Bucha massacre, deportation of children, torture centers, russian-Ukrainian war, public opinion.

REFERENCES

- Cameron, David. "This is an outrage made in Moscow...'", *The Times*, 20.08.2014, dostup otrymano 28 bereznia 2023, <https://www.thetimes.co.uk/article/david-cameron-this-is-an-outrage-made-in-moscow-dp5bvkpbdtx> (in English)
- "Children of war", *Inside Out Project*, dostup otrymano 15 kvitnia 2023, <https://www.insideoutproject.net/en/explore/group-action/children-of-war> (in Ukrainian)
- "Declaration du Procureur de la Cour pénale internationale, Mme Fatou Bensouda, au sujet de la conclusion de l'examen préliminaire de la situation en Ukraine", *International Criminal Court*, 11.11.2020, dostup otrymano 07 kvitnia 2023, <https://www.icc-cpi.int/fr/news/declaration-du-procureur-de-la-cour-penale-internationale-mme-fatou-bensouda-au-sujet-de-la-0> (in French)
- Fagan Moira And Clancy Laura. "Among European right-wing populists, favorable views of Russia and Putin are down sharply", *Pew Research Center*, 23.09.2023, dostup otrymano 05 kvitnia 2023, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/09/23/among-european-right-wing-populists-favorable-views-of-russia-and-putin-are-down-sharply/> (in English)
- Higgins, Eliot. "Russia's Bucha 'Facts' Versus the Evidence", *Bellingcat*, 04.04.2022, dostup otrymano 23 kvitnia 2023, <https://www.bellingcat.com/news/2022/04/04/russias-bucha-facts-versus-the-evidence/> (in English)
- "Kerry: "Drunken separatists" interfering at MH17 crash site", *CNN*, 24.07.2014, dostup otrymano 27 bereznia 2023, <https://edition.cnn.com/2014/07/20/world/europe/ukraine-malaysia-airlines-crash/> (in English)
- "Large Shares See Russia and Putin in Negative Light, While Views of Zelenskyy More Mixed", *Pew Research Center*, dostup otrymano 13 serpnia 2023, <https://www.pewresearch.org/global/2023/07/10/large-shares-see-russia-and-putin-in-negative-light-while-views-of-zelensky-more-mixed/> (in English)
- "Malaysia Airlines MH-17 shot down: Top 5 deadliest attacks on airliners", *The Indian Express*, 18.08.2014, dostup otrymano 27 bereznia 2023 <http://archive.indianexpress.com/news/malaysia-airlines-mh17-shot-down-top-5-deadliest-attacks-on-airliners/1271130/> (in English)

- “MH17: Malaysia Airlines flight shot down by BUK missile fired from eastern Ukraine, Dutch Safety Board says”, *Internet Archive Way Back Machine*, 15.10.2015, dostup otrymano 27 bereznia 2023 <https://web.archive.org/web/20151114132242/http://www.abc.net.au/news/2015-10-13/dutch-authorities-deliver-final-report-on-crashed-flight—mh17/6851490> (in English)
- “MH17 victims honored on anniversary”, *Deutsche Welle*, 7.17.2017, dostup otrymano 29 bereznia 2023, <https://www.dw.com/en/mh17-victims-relatives-dignitaries-mourn-on-third-anniversary-of-planes-downing/a-39718945> (in English)
- “On third MH17 anniversary, families unveil “living memorial””, *The National*, 17.08.2017, dostup otrymano 29 bereznia 2023, <https://www.thenationalnews.com/world/europe/on-third-mh17-anniversary-families-unveil-living-memorial-1.609734> (in English)
- Pew Research Center. “Overall Opinion Of Russia”, *Pew Research Center*, 6.07.2023, dostup otrymano 7 lypnia 2023, https://www.pewresearch.org/global/2023/07/10/overall-opinion-of-russia/gap_2023-07-10_russia-nato_2-02/ (in English)
- “Report: MH17 hit by burst of “high-energy objects” from outside”, *CNN*, 9.09.2014, dostup otrymano 25 bereznia 2023, <https://edition.cnn.com/2014/09/09/world/europe/netherlands-ukraine-mh17-report/index.html> (in English)
- “Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine”, *Advance Unedited Version*, dostup otrymano 15 kvitnia 2023, https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf (in English)
- Von der Leyen, Ursula. *Twitter*, 3.04.2022, dostup otrymano 29 kvitnia 2023, <https://twitter.com/vonderleyen/status/1510571992277262338?s=20&t=EC9CUxmpAuriS9ZzFer2zA> (in English)
- Bondarenko, Nadiia. “Krainy OBSle initsiiuvaly rozsliduvannia shchodo vykradennia RF ukrainskykh ditei – OP”, *France Médias Monde*, 30.03.2023, dostup otrymano 15 kvitnia 2023, <http://surl.li/hkbhq> (in Ukrainian)
- Derzhypilska, Anna. “Vplyv kontseptsii profesora Hersha Lauterpakhta na praktyku pravozakhystu”, *Yurydychnyi fakultet Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka*, dostup otrymano 5 kvitnia 2023, https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Derzhypil-s-ka_Dopovid-.pdf (in Ukrainian)
- “Dity viiny”, *Dity viiny*, dostup otrymano 1 serpnia 2023, <https://childrenofwar.gov.ua> (in Ukrainian)
- “Dokumentalni film VVS pro Buchu opublikuvaly na YouTube”, *Nash Kyiv*, 30.07.2022, dostup otrymano 27 kvitnia 2023, <https://nashkiev.ua/news/na-youtube-pokazali-dokumentalni-film-vvs-pro-buchu> (in Ukrainian)
- Dzhura, Maryna. ““Spy, moie dytia”: Serhii Zhadan prysviatyv pisniu 15-richnomu Dani Didiku”, *Showbiz 24*, 20.07.2020, dostup otrymano 05 kvitnia 2023, https://showbiz.24tv.ua/spi-moye-ditya-sergiy-zhadan-prisvyativ-pisnyu-15-richnomu-dani_n1364371 (in Ukrainian)
- “Film BBC pro Buchu vidznachyla Hollivudska asotsiatsiia inozemnoi presy”, *Nash Kyiv*, 29.11.2022, dostup otrymano 26 kvitnia 2023, <https://hmarochos.kiev.ua/2022/11/29/film-bbc-pro-buchu-vidznachyla-gollivudska-asocziacziya-inozemnoyi-presy/> (in Ukrainian)
- “Film-rozsliduvannia Suspilnoho “Bucha 22” peremih na telefestyvali “Sertse Yevropy” u Varshavi”, *DM Suspilnoho*, 18.11.2022, dostup otrymano 28 kvitnia 2023, <https://stv.detector.media/kontent/read/7554/2022-11-18-film-rozsliduvannya-suspilnogo-bucha-22-peremig-na-telefestyvali-sertse-ievropy-u-varshavi/> (in Ukrainian)

- “Henotsyd chy voienni zlochyny? “Nepomitna” dopovid komisii OON”, *Hlavkom*, 22.03.2023, dostup otrymano 6 kvitnia 2023, <https://glavcom.ua/interviews/henotsid-chi-vojenni-zlochiny-nepomitna-dopovid-komisiji-oon-915797.html> (in Ukrainian)
- Hinnant Lori, Chernov Mstyslav, Stepanenko Vasylysa. “Dani AR vkazuiut na 600 zahyblykh pid chas aviaudaru po mariupolskomu teatru”, *The Associated Press*, 4.04.2022, dostup otrymano 07 kvitnia 2023, <https://apnews.com/article/Russia-ukraine-war-mariupol-theater-c321a196fbd568899841b506afcac7a1> (in English)
- “‘Ia – Volnovakha’: u Kyievi zaklykaiut vyity na marsh”, *BBC*, 14.01.2015, dostup otrymano 29 bereznia 2023, https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/01/150114_volnovakha_media_upd (in Ukrainian)
- Izvoschchikova, Anastasiia. “U Henprokuraturi rozpovily, skilky voennykh zlochyniv skoila Rosiia na deokupovanykh terytoriiakh Ukrainy”, *Cuspilne Media*, dostup otrymano 22 kvitnia 2023, <https://suspilne.media/394040-u-genprokuraturi-rozpovili-skilki-voennykh-zlochyniv-skoila-rosiia-na-deokupovanih-teritoriah-ukraini/> (in Ukrainian)
- “Kanada ta Brytaniia vymahaiut vidpovidalnosti dlia hvaltivnykiv z armii rf v Ukraini”, *Ukrinform*, 26.04.2022, dostup otrymano 29 kvitnia 2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3467451-kanada-ta-britania-vimagaut-vidpovidalnosti-dla-gvaltivnykiv-z-armii-rf-v-ukraini.html> (in Ukrainian)
- “Komisiia OON: Spetstrybunal shchodo rosiiskoi ahresii maie koordynuvaty diialnist z MKS”, *Ukrinform*, 17.03.2023, dostup otrymano 29 kvitnia 2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3683492-komisiia-oon-spectribunal-sodo-rosijskoi-agresii-mae-koordinuvati-dialnist-z-mks.html> (in Ukrainian)
- “Mama vvazhaie, shcho mene vriatuvav Boh: rokovny teraktu pid Volnovakhoiu”, *5 kanal*, 13.01.2022, dostup otrymano 29 bereznia 2023, <https://www.5.ua/regiony/mama-vvazhaie-shcho-mene-vriatuvav-boh-13-sichnia-5-ti-rokovny-teraktu-pid-volnovakhoiu-206068.html> (in Ukrainian)
- Melnyk, Roman. “Komisiia OON vyavyla chyslenni voienni zlochyny ta zlochyny proty liudianosti, vchyneni Rosiieiu proty Ukrainy”, *Detektor Media*, dostup otrymano 30 kvitnia 2023, <https://detector.media/infospace/article/209037/2023-03-17-komisiya-oon-vyavyla-chyslenni-voienni-zlochyny-ta-zlochyny-proty-lyudyansti-vchyneni-rosiieiu-proty-ukrainy/> (in Ukrainian)
- “‘My lyshe tsyfry’: mystetskyi duet Kreida proviv performans, prysviachenyi Mariupoliu”, *Elle*, 9.06.2022, dostup otrymano 27 kvitnia 2023, <https://elle.ua/ludi/novosty/mi-lishe-cifri-misteckiy-duet-kreida-proviv-performans-prisvyacheniy-mariupolyu/> (in Ukrainian)
- Myronova, Nataliia. “Mizhnarodnyi sud vydav order na aresht Putina ta Lvovoi-Bielovoi za deportatsiiu ukrainskykh ditei”, *The Page*, 17.03.2023, dostup otrymano 30 kvitnia 2023, <https://thepage.ua/ua/news/volodimir-putin-ta-mariya-lvova-byelova-otrimuyut-order-na-aresht-vid-mks> (in Ukrainian)
- Shepeleva, Anastasiia. “Henasambleia OON pryzupynyla chlenstvo Rosii u Radi z prav liudyny”, *Internet Archive Way Back Machine*, 7.04.2022, dostup otrymano 28 kvitnia 2023, <https://web.archive.org/web/20220407185717/https://www.dw.com/uk/rosiia-pozbavyly-prava-na-chlenstvo-u-radi-oon-z-prav-liudyny/a-61399228> (in Ukrainian)
- Tsomyk, Hanna. “Tak pratsiuie pamiat’: yak mystetstvo dopomahaie ne zabuty zahyblykh u terakti u Kharkovi”, *Suspilne media*, 22.02.2022, dostup otrymano 05 kvitnia 2023, <https://suspilne.media/208548-tak-pracue-pamat-ak-mistectvo-dopomagaie-ne-zabuti-zagiblih-u-terakti-u-harkovi/> (in Ukrainian)

- “Proishlo 8 rokiv yak boiovyky “dnr” rozstrilialy avtobus pid Volnovakhoiu”, *Volnovakha City*, dostup otrymano 29 bereznia 2023, <https://volnovakha.city/articles/259947/projshlo-8-rokiv-yak-bojoviki-dnr-rozstrilyali-avtobus-pid-volnovahoyu-spogadi-pro-terakt-video> (in Ukrainian)
- Polishchuk, Volodymyr. “Pershyi khudozhnii film pro okupovanu Buchu”, *Armiia inform*, 14.09.2022, dostup otrymano 28 kvitnia 2023, <https://armyinform.com.ua/2022/09/14/pershyj-hudozhnij-film-pro-okupovanu-buchu/> (in Ukrainian)
- “Rizanyina v Buchi”: Ukraina prosyt Mizhnarodnyi kryminalnyi sud prykhaty na Kyivshchynu. Shcho vidomo”, *Suspilne Media*, 03.04.2022, dostup otrymano 17 kvitnia 2023, <https://suspilne.media/224761-rizanina-v-buci-ukraina-prosit-miznarodnij-kriminalnij-sud-priihati-na-kiivsinu-so-vidomo/> (in Ukrainian)
- Romanchenko, Lina. “U TTs Berlina pokazaly performans, shcho nahadav pro trahediiu u Kremenchutskomu “Amstori””, *Kremenchutska hazeta*, 3.07.2022, dostup otrymano 10 kvitnia 2023, <https://kg.ua/news/u-tc-berlina-pokazali-performans-shcho-nagadav-pro-tragediyu-u-kremenchuckomu-amstori> (in Ukrainian)
- “Rosiiia planovala kativni na okupovanykh ukrainskykh terytoriiakh – mizhnarodni yurysty”, *Pravda*, 3.03.2023, dostup otrymano 25 kvitnia 2023, <https://www.pravda.com.ua/news/2023/03/3/7391800/> (in Ukrainian)
- “Skazheni katy”: kil'kist zhertv ZS RF u Buchi bilsha, nizh bulo vbyto u Vukovarskii rizanyini – Reznikov”, *Internet Archive Way Back Machine*, 4.04.2023, dostup otrymano 22 . kvitnia 2023, <https://web.archive.org/web/20220404142135/https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/oleksiy-reznikov-u-buchi-zs-rf-vbili-bilshe-lyudey-nizh-serbi-u-vukovari-novini-ukrajini-50230850.html> (in Ukrainian)
- Svitlana, Tymchuk. “Znamenytyi italiiskyi khudozhnyk stvoryv hrafiti u Buchi ta Irpeni”, *Halytskyi koryspondent*, dostup otrymano 15 kvitnia 2023, <https://gk-press.if.ua/znamenytyj-italijskij-hudozhnyk-stvoryv-grafiti-u-buchi-ta-irpeni/> (in Ukrainian)
- “U tsentri Kharkova proishov “Marsh yednosti”, yakyi zibrav, za riznymy otsinkamy, vid dvokh do piaty tysiach liudei, *Ukrinform*, 05.02.2022, dostup otrymano 05 kvitnia 2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3398434-u-harkivskomu-marsi-ednosti-vzali-ucast-ponad-pat-tisac-osib.html> (in Ukrainian)
- “Velyke palaiuche sertse. U tsentri Vidnia zapalyly piat tysiach svichok zarady ukrainskykh ditei”, *Ua Info*, 23.02.2023, dostup otrymano 20 kvitnia 2023, <https://uainfo.org/blognews/1677154404-velike-palayuche-sertse-u-tsentri-vidnya-zapalili-p-yat-tisyach.html> (in Ukrainian)
- Zabuzhko, Oksana. “Zakhidnu uiavu vrazhaiut vydy rozbomblenykh muzeiv i rozstrilianykh pam'iatnykiv”, *Ukrinform*, 29.03.2023, dostup otrymano 9 kvitnia 2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3688832-zahidnu-uavu-vrazaut-vidi-rozbomblenih-muzeiv-i-rozstrilanih-pamatnikiv.html> (in Ukrainian)
- “Zhinka z chervonym manikiurom”, *Zaxid net*, 7.04.2022, dostup otrymano 24 kvitnia 2023, https://zaxid.net/zhinka_z_chervonim_manikyrom_n1540534/amp (in Ukrainian)
- “Zobrazhennia Mariupolskoho dramteatru rozmistyly na operi v Briusseli”, *Raion Kultura*, 7.02.2023, dostup otrymano 08 kvitnia 2023, <https://kultura.rayon.in.ua/news/572958-zobrazhennya-mariupolskogo-dramteatru-rozmistili-na-operi-v-bryusseli> (in Ukrainian)

